

Михайліченко Т. О.

кандидат юридичних наук

Полтавський юридичний інститут

Національного юридичного університету

імені Ярослава Мудрого, (м. Полтава)

ДЕЩО ПРО ЕФЕКТИВНІСТЬ ПОКАРАННЯ

В Україні про курс на євроінтеграцію говорять давно і багато. У 2014 р. нарешті була підписана Угода про асоціацію України з ЄС, але в дійсності недостатньо лише встановити світові стандарти демократичного розвитку, проголосити ряд прав і свобод. Для забезпечення фактичного входження України “на рівних” до європейської спільноти нам потрібно створити ще систему надійної реалізації проголошених прав і свобод, їх охорони та захисту. Загалом зміни останніх років у суспільній свідомості значно підвищили вимоги громадян до діяльності держави й, насамперед, до утвердження і забезпечення їхніх прав і свобод. Як влучно відмічає В. В. Назаров, це природне прагнення людини – захистити свої права і законні інтереси, домогтися створення суспільства, заснованого на принципах справедливості і законності, прийнятті законів, які забезпечували б їхні бажання. Не є виключенням і наше суспільство, де приділяється велике значення юридичному механізму забезпечення конституційних прав громадян¹ [1, С. 385].

При цьому О. Ф. Скакун визначає механізм забезпечення прав і свобод людини як “систему засобів і чинників, що забезпечують необхідні умови поваги до всіх основних прав і свобод людини, які є похідними від її гідності. Основними ж підсистемами механізму забезпечення прав і свобод людини є механізми: реалізації, охорони, захисту” [2, с.190]. Та варто відмітити, що специфікою механізму забезпечення прав і свобод людини, на нашу думку, є те, що, зокрема, наша держава гарантує й суб’єкту злочину, в тому числі, дотримання його законних прав і свобод. Так, оскільки однією з видів відповідальності є кримінальна відповідальність, яка досить часто реалізується через покарання, то воно використовується суспільством як один із засобів попередження суспільно шкідливої чи суспільно небезпечної (злочинної) поведінки окремих його представників. Водночас у ч. 2 ст. 65 КК вказується, що “особі, яка вчинила злочин, має бути призначене покарання, необхідне й достатнє для її виправлення та попередження нових злочинів”. У пункті 1 ж постанови Пленуму Верховного Суду України від 24.10.2003 р. № 7 “Про практику призначення судами кримінального покарання” наголошується, що суди при призначенні покарання в кожному випадку і щодо кожного підсудного, який визнається винним у вчиненні злочину, мають суворо додержувати загальних засад призначення пока-

¹ До речі, відповідно до даних Голови Верховного Суду України Я. Романюка “на кінець 2015 року на розгляді Європейського суду з прав людини було 64 тис. 850 справ, із них 13 тис. 850 справ – заяви проти держави Україна наших громадян”, тобто “Україна була і зараз залишається лідером зі звернення наших громадян до ЄСПЛ”, оскільки на сьогодні частина заяв, поданих від України, становить 21,4% [3].

рання, бо саме через останні реалізуються принципи законності, справедливості, обґрунтованості та індивідуалізації покарання. Саме ж покарання, згідно ч. 2 ст. 50 КК, має на меті не тільки кару, а й виправлення засуджених, а також запобігання вчиненню нових злочинів як засудженими, так і іншими особами. За таких умов можна припустити, що покарання, яке буде призначене конкретній особі за вчинення конкретного злочину, має відповідати вказаним принципам покарання та тяжіти до досягнення вказаних цілей. Тобто призначаючи винному конкретний вид, строк чи розмір покарання, суд фактично визначає базис для досягнення покаранням своїх цілей в процесі його виконання. Зокрема, Ф. Р. Сундуrow зазначає, що лише справедливе покарання, призначене із урахуванням всіх вимог закону, може бути відправною позицією у виправленні засудженого [4, С. 214].

І хоча питання ефективності кримінального покарання, його відповідності системі загальнолюдських цінностей завжди перебувало в полі зору філософів і правознавців, однак, саме на цьому етапі варто констатувати “білу пляму” в теорії кримінального права України, та й загалом у абсолютній більшості країн пострадянського простору, оскільки критерії оцінки ефективності покарання загалом відсутні, не вирішеним є і спір стосовно показників, у відповідності з якими можна було б оцінити ефективність покарання як у цілому, так і його конкретних видів. Тобто не можна визначити чи було призначене покарання законним, справедливим, обґрунтованим та індивідуалізованим, чи ні.

Так, В. М. Кудрявцев наполягав на необхідності модернізації кримінального права, зокрема щодо того, що стосується дійсної оцінки ефективності покарання, нагальної потреби відходу лише від догматичних методів у кримінальному праві, бажаності застосування результатів кримінологічних та досліджень інших спеціальностей [5, С. 130–131].

Проте варто справедливо відмітити, що все ж окремі напрацювання і дослідження стосовно ефективності мір боротьби зі злочинністю на території СРСР мало розвиток у 60–70 рр. ХХ ст., але дослідникам так і не вдалося досягнути згоди в цьому питанні, виробивши єдиний підхід. Нині ж в Україні ця проблема найчастіше науковцями “оминається”. При цьому найчастіше зазначається, що під ефективністю покарання слід розуміти ступінь досягнення тих цілей, які ставить законодавець перед покаранням [6]. Однак єдиного підходу як визначити дану ефективність на сьогодні немає. Єдине положення, яке можна нині вважати загальноновизнаним, є те, що “щоб покарання було ефективним, воно має бути справедливим”.

Як відмічає П. П. Сердюк, вважається, що справедливість є етичним поняттям, але для права ця категорія є наріжною, бо право, яке не ґрунтується на легітимації справедливості, є неправом. Принцип доцільності кримінальної відповідальності й (або) покарання ставить під сумнів два концепти справедливості – справедливості розподільної та справедливості-відплати, адже за той самий злочин різні люди навіть, залежно від обставин, будуть нести не однакові покарання. Ця сумнівність проявляється не лише в тому, що за однакові злочини, у об’єктивному сенсі, люди можуть

засудити різні покарання, або не засудити їх, а в тому, що справедливість вимагає бодай засудження. Як не крути, але, очевидно, цей “пазл” не скласти, якщо розуміння кримінально-правових наслідків злочину не отримає інструментальної природи [7, С. 506].

А. Веаджерс указує, що раціональне кримінальне право використовує покарання як соціальний інструмент, піднімаючись над ідеєю ретрибутивізму й правової безпеки до соціальної ефективності. Обмеження, які стосувалися пропорційності, вини, слідуванню праву були зруйновані, але це було зроблено в ім'я гуманності. Порушення умов пропорційності вини та покарання, зумовлені не лише вподобаннями гуманності, але й, як зазначає вчений, забезпеченням ефективності покарання, усе більшою впевненістю дослідників у тому, що ретрибутивізм займає дуже незначне місце в соціальній ефективності покарання [7, С. 508].

Варто також відмітити справедливість положень Й. Анденеса, який вказував, що в реалізації двох підходів: загальної та індивідуальної превенції від покарання, значна частка в прийнятті суддями рішень, під час винесення вироків, належить емоційному факторові. Він підкреслював, що ця складова, присутня в усіх правових системах. Чим більше значуща цінність, тим більше емоційного сприйняття вона викликає в судді, а звідси тим більш суворе покарання призначається [7, С. 510]. Емоційне сприйняття злочину й покарання буде завжди, допоки людина буде використовувати емоційну систему, як засіб спілкування. Тобто навіть, якщо вибачить потерпілий не завжди вибачить суспільство, і навпаки. Усе це існує на біологічному, інстинктивному рівні. Раціоналізація – це позитивізм щодо покарання, однак, він ніколи не міг очиститися від емоційного, адже позбутися інстинктивного практично неможливо на масовому рівні [7, С. 511]. Підтвердження цій позиції ми можемо спостерігати аналізуючи призначені покарання в Єдиному державному реєстрі судових рішень.

Серед основоположників української кримінально-правової науки розробкою проблем справедливості у кримінальному праві займався, як підкреслює О. В. Харитонова, О. Ф. Кістяківський. Дослідниця зазначає, що вчений вказував, що “покарання не тому необхідне, що справедливе, а тому справедливе, що необхідне” [8, С. 180].

Стосовно ж ефективності покарання, то як стверджував І. В. Шмаров, слід розрізняти критерії та показники ефективності покарання. Під критерієм оцінки ефективності покарання він розумів певну ознаку, мірило якості досягнення його цілей, а показники мають використовуватися для оцінки досягнення цілей покарання. При оцінці досягнення цілей виправлення і перевиховання засуджених критерієм має бути їх позитивна поведінка після звільнення від покарання, та має враховуватися й негативна поведінка. Показниками цього критерію є статистичні дані про те, як поведуть себе особи, які були звільнені від покарання, чи повернулися вони до суспільно корисної діяльності, чи чесно відносяться до праці, чи дотримуються законів і правил співжиття. Проте далі сам вчений констатує недосконалість цих показників, бо в статистичних даних не відображаються дані

про характер поведінки звільнених від різних видів покарань, за виключенням повторного вчинення злочину (-ів) [9, с. 60, 62]. До речі, І. І. Карпець, М. О. Стручков, А. В. Шидловський та ін. зазначають, що основними критеріями (у І. В. Шмарова – показниками) ефективності покарання є рівень рецидиву вчинення злочину (для спеціальної превенції) і рівень первинної злочинності (для загальної превенції). Та справедливо відзначав М. Д. Шаргородський, що “ефективність виправних робіт, штрафу й інших подібних мір не можна оцінювати тільки за рівнем рецидиву серед осіб, які відбули такі покарання. При такому підході нескладно прийти до висновку, що вказані покарання є набагато ефективнішими, ніж довгострокове позбавлення волі, так як процент рецидиву серед осіб, що відбувають ці покарання є нижчим. Проте це пояснюється зовсім не більшою ефективністю, а контингентом осіб, що засуджені до різних покарань. Зрозуміло, що до довгострокового позбавлення волі засуджуються особи, які вчинили більш тяжкі злочини і більш стійкі злочинці, тому і рецидив серед них вищий” [10, с. 98]. В якості ж критерію при оцінці досягнення мети спеціальної превенції І. В. Шмаров радив розглядати незлочинну поведінку засуджених в період відбування покарання [9, с. 61].

Г. А. Злобін запропонував власну систему критеріїв для визначення ефективності покарання¹ [11, с. 31–34], але варто вказати, що вона є достатньо складною і потребує оперування даними, які важко встановлювати.

Отож, відмічені підходи, на нашу думку, не можуть за сучасних умов задовольняти потреби практики, а тому, і бути показниками (критеріями) ефективності покарання, тому що насамперед неможливо встановити чи особа не вчиняє нових злочинів, бо піддалася виправленню (перевихованню), чи через страх щодо нового покарання? Крім того, вчинення нового злочину не обов’язково є показником неефективності попередньо застосованого покарання, а може мати й *інші* причини. Стосовно ж загальної превенції, то питання залишатиметься також без відповіді: інші члени суспільства не вчиняють злочинів через страх невідворотності покарання чи внаслідок певних особистих переконань? Далі не зрозуміло, яким чином визначати показники соціальної адаптації? По-третє, як визначати показники суб’єктивної оцінки ефективності різноманітних сторін покарання самими засудженими? Адже при анкетуванні можлива істотна похибка (питання правдивості отриманих результатів).

Д. А. Гарбатович також пропонує одним із критеріїв ефективності кримінального покарання вважати частоту його призначення за вчинення

¹ Показники, які об’єктивно характеризують зміни поведінки засуджених після відбуття ними покарання, звільнення від покарання, а у випадку “одномоментних” покарань – після зняття судимості; показники, що об’єктивно характеризують зміни зовнішньої сторони поведінки засуджених в період відбування ними покарання або в період судимості, коли призначене покарання не характеризується певним строком; показники, які характеризують емпіричну оцінку ефективності покарання; показники суб’єктивної оцінки ефективності різноманітних сторін покарання самими засудженими, громадська думка стосовно цього; динаміка злочинності по окремих видах злочинів за періоди, пов’язані зі встановленням, скасуванням чи зміною кримінальної відповідальності) [11, с. 31–34].

конкретного злочинного діяння [12, С. 32]. Та на нашу думку, даний критерій не можна застосовувати, адже досить часто вид покарання, який суд обирає засудженому, буде перш за все наслідком особистих переконань судді, характеристики особи винного, існуючих традицій і тенденцій певної місцевості тощо. Приміром, переважна більшість вчених зазначає про високий рівень ефективності такого виду покарання як громадські роботи за злочини невеликої тяжкості або необережні злочини середньої тяжкості. Однак, як свідчать статистичні дані, це покарання майже не призначається суддями.

Отже, на нашу думку, покарання є ефективним лише за умов, що воно є законним, справедливим, обґрунтованим та індивідуалізованим. Водночас слід визнати, що нині теорія кримінального права не оперує критеріями, які б дозволяли визначати ефективність покарання, тобто чи досягло воно поставлених у ч. 2 ст. 50 КК цілей. А тому, відповідно, відсутня і можливість точного визначення того чи було останнє призначене на основі принципів покарання.

Список використаних джерел:

1. Назаров В. В. Особливості механізму захисту прав людини у кримінальному провадженні / В. В. Назаров // Форум права. – 2009 – № 1. – С. 385-391.
2. Скакун О. Ф. Теорія держави і права: підручник / О. Ф. Скакун – Харків: Консум, 2001. – 656 с.
3. Більшість звернень українців до ЄСПЛ визнаються неприйнятними – Голова ВСУ [Електронний ресурс] // Українська правда. – 2016. – 8 лютого. – Режим доступу: <http://www.pravda.com.ua/news/2016/02/8/7098292/?attempt=1> – Заголовок з екрана.
4. Сундуrow Ф. Р. Проблемы эффективности исполнения лишения свободы в отношении осужденных-рецидивистов (правовое и социально-психологические проблемы): дис.... д-ра юрид. наук: 12.00.08 / Ф. Р. Сундуrow. – Казань, 1979. – 419 с.
5. Кудрявцев В. Н. Науку уголовного права пора модернизировать / В. Н. Кудрявцев // Уголовное право. – 2006. – № 5. – С. 130-131.
6. Курганов С. И. Наказание: уголовно-правовой, уголовно-исполнительный и криминологический аспекты. – М.: ТК Велби, Изд-во Проспект, 2008. – С. 14; Шаргородский, М. Д. Система наказаний и их эффективность // Советское государство и право, 1968. – № 11. – С. 55; Шидловский, А. В. Проблемы эффективности наказания в современном уголовном праве Беларуси // Права человека и правосудие по уголовным делам в РБ: сб. науч. ст. / науч. ред. Л. Л. Зайцева. – Минск: Тесей, 2003. – С. 54 та ін.
7. Сердюк, П. П. Теоретичні й методологічні проблеми сучасного кримінального права: монографія / П. П. Сердюк. – Запоріжжя: Акцент Інвест-Трейд, 2012. – 800 с.
8. Харитоновна, О. В. Кримінально-правові погляди О. Ф. Кістяківського: наукова спадщина та її значення для сучасних кримінально-правових досліджень: моногр. / О. В. Харитоновна. – Х.: Право, 2010. – 252 с.
9. Шмаров, И. В. Критерии и показатели эффективности наказаний / И. В. Шмаров // Советское государство и право, 1968. – № 6. – С. 57-64.
10. Шаргородский, М. Д. Наказание, его цели и эффективность / М. Д. Шаргородский. – Л.: Изд-во Ленингр. ун-та, 1973. – 160 с.
11. Уголовное право. Актуальные проблемы теории и практики: сборник очерков / под ред. В. В. Лунеева. – М.: Юрайт, 2010. – 779 с.
12. Злобин, Г. А. Об изучении эффективности уголовного наказания / Г. А. Злобин // Советское государство и право, 1969. – № 6. – С. 28-36.

**КЛАСИЧНИЙ ПРИВАТНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІНСТИТУТ ПРАВА ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА СТАШИСА
ЗАПОРІЗЬКИЙ МІСЦЕВИЙ ОСЕРЕДОК
ГРОМАДСЬКОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ
“ВСЕУКРАЇНСЬКА АСОЦІАЦІЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА”
МОЛОДІЖНА ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ
“ЮРИДИЧНИЙ КЛУБ МОЛОДИХ ВЧЕНИХ”**

**КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВЕ,
КРИМІНОЛОГІЧНЕ
ТА КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧЕ
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МЕХАНІЗМУ
РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВ ТА СВОБОД
ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА**

Матеріали круглого столу

Запоріжжя
Класичний приватний університет
2016

УДК 343
ББК 67.408
К 82

Члени редакційної колегії:

Огаренко В. М., д. держ. упр., професор (голова)
Денисова Т. А., д. ю. н., професор, заслужений юрист України
(заступник голови)
Монаєнко А. О., д. ю. н., професор, заслужений юрист України
Рябчинська О. П., д. ю. н., професор
Абакумова Ю. В., д. ю. н., доцент
Пальченкова В. М., д. ю. н., професор
Лукашевич В. Г., д. ю. н., професор
Сергатий М. О., к. ю. н., доцент
Леоненко Т. Є., к. ю. н., доцент
Киян В. Я., к. ю. н., доцент
Босак К. С., ст. викл. (відповідальний секретар)

К 82 **Кримінально-правове, кримінологічне та кримінально-виконавче забезпечення механізму реалізації прав та свобод людини і громадянина : матеріали круглого столу, 10 березня 2016 р. / за ред. В. М. Огаренко, Т. А. Денисової. – Запоріжжя : КПУ, 2016. – 76 с.**

**УДК 343
ББК 67.408**

ЗМІСТ

<i>Бабенко А. М., Твердохліб М. О.</i> “КРИМІНОЛОГІЧНА ВОРОНКА”: НАРИС ДО ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПРАВООХОРОННИХ ТА СУДОВИХ ОРГАНІВ УКРАЇНИ У ЗАПОБІГАННІ ЗЛОЧИННОСТІ ...	5
<i>Багіров С. Р.</i> ФЕНОМЕН НЕМОЖЛИВОСТІ ВСТАНОВЛЕННЯ ПРИЧИННОГО ЗВ’ЯЗКУ ПРИ НЕОБЕРЕЖНОМУ ЗАПОДІЯННІ НАСЛІДКУ КІЛЬКОМА ОСОБАМИ	7
<i>Босак К. С.</i> ВАГОМИЙ ВПЛИВ СІМЕЙНИХ ТРАДИЦІЙ ТА ЗВИЧАЇВ НА ВИЗНАЧЕННЯ ПОВЕДІНКИ ОСОБИ.....	10
<i>Булейко А. О.</i> ДИСКУСІЙНІ ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ ПІДСТАВ ТА УМОВ ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ У ЗВ’ЯЗКУ З ДІЙОВИМ КАЯТТЯМ	13
<i>Горох О. П.</i> ЩОДО КРИТЕРІЇВ ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД ПОКАРАННЯ ЗА ТЯЖКОЮ ХВОРОБОЮ.....	15
<i>Денисов С. Ф., Білоконеv В. М.</i> ОКРЕМІ ПИТАННЯ ПРИЗНАЧЕННЯ ПОКАРАННЯ ПРИ НАЯВНОСТІ В ДІЯХ ОСОБИ “МНОЖИНОСТІ ТОТОЖНИХ ЗЛОЧИНІВ”	20
<i>Денисова Т. А.</i> РЕТРИБУТИВІСТСЬКА ДОКТРИНА ПОКАРАННЯ.....	24
<i>Коваленко Н. О.</i> ЗНАЧЕННЯ РІШЕНЬ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ ДЛЯ УДОСКОНАЛЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ	26
<i>Лемішко Ю. Ю.</i> РЕГЛАМЕНТАЦІЯ ІНСТИТУТУ СПЕЦІАЛЬНОЇ КОНФІСКАЦІЯ В ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМИ ПОСТУПОВОГО РОЗВИТКУ	30
<i>Леоненко Т. Є.</i> КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ОХОРОНА КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА ГРОМАДЯН НА СВОБОДУ СВИТОГЛЯДУ І ВІРОСПОВІДАННЯ В КОНТЕКСТІ ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОЧИННОСТІ НА РЕЛІГІЙНОМУ ГРУНТІ.....	35
<i>Михайліченко Т. О.</i> ДЕЩО ПРО ЕФЕКТИВНІСТЬ ПОКАРАННЯ	37

<i>Плецький С. Ю.</i> ДО ПРОБЛЕМИ ЛЕГАЛЬНОГО ОБМЕЖЕННЯ ПРАВ ТА СВОБОД ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА, ДЛЯ УПЕРЕДЖЕННЯ ПРОЯВІВ ФІНАНСУВАННЯ ДІЙ, ВЧИНЕНИХ З МЕТОЮ НАСИЛЬНИЦЬКОЇ ЗМІНИ ЧИ ПОВАЛЕННЯ КОНСТИТУЦІЙНОГО ЛАДУ АБО ЗАХОПЛЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ, ЗМІНИ МЕЖ ТЕРИТОРІЇ АБО ДЕРЖАВНОГО КОРДОНУ УКРАЇНИ, В УМОВАХ ПРОВЕДЕННЯ АНТИТЕРОРИСТИЧНОЇ ОПЕРАЦІЇ.....	42
<i>Плутницька К. М.</i> ВДОСКОНАЛЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА ПРО КРИМІНАЛЬНУ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПРИМУШУВАННЯ ДО ВСТУПУ В СТАТЕВИЙ ЗВ'ЯЗОК.....	46
<i>Рябчинська О. П.</i> ПОРІВНЯЛЬНА СУВОРІСТЬ ПОКАРАНЬ ТА ЇЇ УРАХУВАННЯ В ПРАВОЗАСТОСОВНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ	48
<i>Сергатий М. О.</i> ДЕЯКІ ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ПРИЗНАЧЕННЯ ПОКАРАННЯ НЕПОВНОЛІТНІМ ОСОБАМ.....	50
<i>Сердюк П. П.</i> УМОЗРИТЕЛЬНЫЙ КАПКАН ДЛЯ КРИМИНОЛОГИИ	55
<i>Сокол О. О.</i> РЕАЛІЗАЦІЯ ПРАВА ЧЛЕНІВ РОДИНИ НА ДОСТАТНІЙ ЖИТТЄВИЙ РІВЕНЬ ТА ЗАПОБІГАННЯ УХИЛЕННЯМ ВІД СПЛАТИ АЛІМЕНТІВ ШЛЯХОМ “НОРМАЛЬНОГО” ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ.....	60
<i>Стоматов Е. Г.</i> ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРОЦЕСУ ПРАЦЕВИКОРИСТАННЯ ЗАСУДЖЕНИХ В МІСЦЯХ ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ	63
<i>Стулов О. О.</i> ПРОБЛЕМА РЕГУЛЮВАННЯ ПРАЦІ ЗАСУДЖЕНИХ ДО ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ: ПОГЛЯД КРІЗЬ ПРИЗМУ ОСНОВНОГО ЗАКОНУ.....	65
<i>Шаблистий В. В.</i> ПРО КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОДНІЄЇ НАЙЗАКОННІШОЇ ПРОФЕСІЇ В УКРАЇНІ.....	68
<i>Шмарін І. О.</i> СУБ'ЄКТИВНА СТОРОНА НЕПОВАГИ ДО СУДУ ЯК КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ ПРОТИ ПРАВОСУДДЯ	71